

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα

Μάθημα

Θέμα

Διδάσκοντες

Εξάμηνο

Επιμέλεια

Νομικής

Ατομικά Και Κοινωνικά Δικαιώματα

«Η δημοσιότητα και τα συνταγματικά
δικαιώματα»

κκ. Α. Δημητρόπουλος, Σ. Βλαχόπουλος,
κα Θ. Αντωνίου

Δ´

Αρματά Ακριβή 134020600570

Αθήνα, Μάιος 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	2
«Το θέμα».....	2
Πρώτο μέρος.....	4
Εννοιολογική προσέγγιση του όρου ‘δημοσιότητα’.....	4
Διαφοροποίηση του όρου ‘δημοσιότητα’ από συγγενείς έννοιες.....	6
Δεύτερο μέρος.....	8
Σύγκρουση δικαιωμάτων.....	8
Αρχή της αναλογικότητας- Αρχή της πρακτικής εναρμόνισης.....	10
Αρχή της αναλογικότητας- Στάθμιση συμφερόντων.....	10
Αρχή της πρακτικής εναρμόνισης.....	13
Οι προβλεπόμενοι στο Σύνταγμα περιορισμοί.....	15
Γενικοί περιορισμοί.....	16
Ειδικοί περιορισμοί.....	17
Τρίτο μέρος.....	19
Η αρχή της αξίας του ανθρώπου.....	19
Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας.....	20
Προστασία της ιδιωτικής ζωής- Απόρρητο της επικοινωνίας- Προστασία της οικογένειας.....	22
Ελεύθερη έκφραση γνώμης- Ελευθερία Τύπου- Συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας.....	25
Προστασία προσωπικών δεδομένων.....	29
Τέταρτο μέρος.....	34
Υπόθεση Δημάρχου Αλμυρού Μαγνησίας.....	34
Υπόθεση ομοφυλοφιλικού φίλιού σε τηλεοπτική σειρά.....	36
Υπόθεση δημοσίευσης φωτογραφιών ανήλικων τέκνων.....	37
Υποθέσεις παιδεραστή τραγουδιστή κι ομοφυλόφιλου σχεδιαστή μόδας.....	38
Βασικά συμπεράσματα.....	41
Περίληψη- summary.....	42
Λήμματα- key words.....	43
Συντομογραφίες.....	44
Βιβλιογραφία.....	46

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Το θέμα»

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η εξέταση της έννοιας της δημοσιότητας κι η συσχέτισή της με τα Συνταγματικά δικαιώματα, όπως αυτά κατοχυρώνονται στο ελληνικό Σύνταγμα 1975/1986/2001, αλλά και μέσα από Διεθνείς Συνθήκες. Για το σκοπό αυτό κρίνεται σκόπιμο στο **πρώτο μέρος** της μελέτης να οριοθετηθεί το εννοιολογικό εύρος της ‘δημοσιότητας’ · να αναφερθούν δηλαδή τόσο οι διάφορες ερμηνείες, που μπορεί να προσλάβει, στο χώρο του δικονομικού, διοικητικού και ποινικού δικαίου, όσο κι οι εκδηλώσεις της στην εν γένει κοινωνική ζωή. Ακολούθως, ανιχνεύονται οι -λεπτές, πλην όμως ενδιαφέρουσες- διαφοροποιήσεις της έννοιας της δημοσιότητας από άλλες συγγενείς αυτής.

Στο **δεύτερο μέρος**, παρουσιάζεται η συνταγματική προβληματική γύρω από το φαινόμενο της «σύγκρουσης» των θεμελιωδών ατομικών ελευθεριών καθώς κι η ύπαρξη ή μη δυνατότητας επιβολής περιορισμών κι οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί αυτό να συμβεί (στάθμιση κι αρχή της πρακτικής εναρμόνισης). Η ανάπτυξη της παραπάνω προβληματικής διευκολύνει τη μετάβαση στο **τρίτο μέρος** της εργασίας, όπου κι επιχειρείται η ανάλυση των δικαιωμάτων που συχνότερα διαπλέκονται στο χώρο της δημοσιότητας, όπως αυτός έχει προσδιοριστεί στο πρώτο μέρος της μελέτης. Εδώ, εντάσσεται κι η επισκόπηση της ειδικότερης ρύθμισης προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως κατοχυρώνεται στο αρθ. 9^A του Συντάγματος, μετά την αναθεώρηση του 2001, αλλά και με το Ν. 2472/1997. Σ’ ένα **τέταρτο μέρος**, ολοκληρώνεται η προσέγγιση του ζητήματος με την παράθεση παραδειγμάτων της νομολογίας, μέσω των οποίων καθίσταται σαφής η αλληλεπίδραση των αναλυθέντων στο δεύτερο μέρος της εργασίας δικαιωμάτων. Θεωρήθηκε σκόπιμο να γίνει μία

όσο το δυνατόν πιο περιεκτική αναφορά στα θεμελιώδη δικαιώματα και ν' ακολουθήσει ξεχωριστά η παρουσίαση της νομολογίας, ώστε να έχει διευκρινιστεί το πεδίο προστασίας των εκάστοτε αλληλοσυγκρουόμενων δικαιωμάτων.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Εννοιολογική προσέγγιση του όρου ‘δημοσιότητα’

Σύμφωνα με τη συνήθη έννοια του όρου ‘δημοσιότητα’ πρόκειται για τη διαδικασία κατά την οποία μία πράξη, ενέργεια, δήλωση ή κάποιο περιστατικό, γεγονός καθίστανται γνωστά στο ευρύ κοινό¹. Αντίθετα, η δημοσιότητα στη νομική γλώσσα χρωματίζεται διαφορετικά. Έτσι, στον κλάδο της πολιτικής δικονομίας, η δημοσιότητα αποτελεί βασική αρχή, κατοχυρωμένη από το ίδιο το Σύνταγμα (αρ.93§2,3 Σ) που δικαιολογείται από την ανάγκη κατοχύρωσης της εμπιστοσύνης των πολιτών στην αμερόληπτη κι αντικειμενική απονομή της δικαιοσύνης από τα δικαστήρια². αρχή που κατοχυρώνεται και στο αρθ. 113§1 εδ. α' ΚΠολΔ ("Οι συνεδριάσεις όλων των πολιτικών δικαστηρίων γίνονται δημόσια").

Παρόμοια πρόβλεψη υπάρχει και στο αρ.6§1 εδ.β' ΕΣΔΑ ("Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία"), που κατοχυρώνει το δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης κι αποβλέπει στην καταπολέμηση της μυστικότητας που θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποφυγή του δημοσίου ελέγχου. Η δημοσιότητα καλύπτει την ακροαματική διαδικασία και την έκδοση της απόφασης. Ως προς την ακροαματική διαδικασία, το ΕΔΔΑ θεωρεί ότι επειδή η δίκη κρίνεται ως σύνολο, είναι δυνατό κατά την εξέταση μιας υπόθεσης στον ένα βαθμό δικαιοδοσίας να μην υπάρχει δημοσιότητα, αρκεί να υπάρχει σε άλλο βαθμό.

¹ Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας ελληνικής γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ.480

² Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1998, σελ.241

Τα ίδια ισχύουν *mutatis mutandis* και για την ποινική δικονομία. Εδώ η αρχή της δημοσιότητας κατοχυρώνεται στα αρθ. 329§1 εδ. α' και 330 ΚΠοινΔ. Στην περίπτωση της ποινικής δίκης η δημοσιότητα συνίσταται αφενός μεν στο ότι επιτρέπεται σε οποιονδήποτε να παρευρίσκεται ακωλύτως στις συνεδριάσεις (άμεση δημοσιότητα), αφετέρου δε στο δικαίωμα ενημέρωσης των πολιτών μέσω δημοσιογραφικής κάλυψης από τον έντυπο ή/και τον ηλεκτρονικό Τύπο (έμμεση δημοσιότητα)³ · δικαιώματα που υφίστανται περιορισμούς όταν αυτό επιβάλλεται από τα χρηστά ήθη ή συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων (αρ.93§2 Σ σε συνδ. με το αρ.329 ΚΠοινΔ).

Στον κλάδο του Διοικητικού Δικαίου, η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου (αρ.25 Σ) κι ιδιαίτερα οι αρχές της βεβαιότητας του δικαίου και της χρηστής διοίκησης επιβάλλουν τη δημοσιότητα της διοικητικής πράξης. Μορφές της δημοσιότητας αυτής αποτελούν η δημοσίευση κι η κοινοποίηση⁴, για τις οποίες θα γίνει σύντομη αναφορά παρακάτω. Τέλος, όσον αφορά το χώρο του Αστικού Δικαίου, η δημοσιότητα (εμπραγμάτων δικαιωμάτων) - διακρινόμενη σε τυπική κι ουσιαστική- αφορά στη δυνατότητα των τρίτων να διαπιστώσουν την, από άποψη εμπραγμάτων σχέσεων, νομική κατάσταση ενός πράγματος (τυπική δημοσιότητα) και στην προστασία των προσώπων αυτών που απέκτησαν εμπράγματο δικαίωμα επί κάποιου πράγματος (ουσιαστική δημοσιότητα) · μία ρύθμιση της οποίας δικαιολογητική βάση αποτελεί η ανάγκη προστασίας των συναλλαγών (π.χ. ΑΚ1033, 1036 κοκ).⁵

Διαφοροποίηση του όρου 'δημοσιότητα' από συγγενείς έννοιες

³ Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1998, σελ.244

⁴ Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1998, σελ.245

⁵ Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1998, σελ.246

Η δημοσιότητα, είτε με την καθημερινή της έννοια είτε με τη νομική της σημασία, θα πρέπει να διαφοροποιηθεί από άλλους συναφείς με αυτήν όρους. Έτσι, θα πρέπει να διακρίνουμε τη δημοσιότητα απ' τη δημοσιοποίηση, τη δημοσίευση και την κοινοποίηση.

Δημοσιοποίηση είναι η γνωστοποίηση μιας πληροφορίας, αγγελίας, ενός γεγονότος στο κοινό μέσω του Τύπου ή των ηλεκτρονικών μέσων μαζικής ενημέρωσης⁶, ενώ η δημοσίευση στην καθημερινή γλώσσα έχει την ίδια σημασία με τη δημοσιοποίηση⁷. Διαφορές ωστόσο παρατηρούνται μεταξύ δημοσιότητας και κοινοποίησης, η οποία έχει την έννοια της ανακοίνωσης⁸. Ελλείπει εν προκειμένω το στοιχείο του Τύπου ως τρόπου με τον οποίο καθίσταται κάτι δημοσίως γνωστό. Η δημοσιότητα θα λέγαμε ότι "απαιτεί" Τύπο · στοιχείο που, όπως είδαμε, δε θεωρείται απαραίτητο στην κοινοποίηση.

Οι διαφορές όμως σε όλες τις παραπάνω έννοιες είναι ιδιαίτερα δυσδιάκριτες όταν μελετώνται υπό την "εξω-νομική" εννοιολογική τους σκοπιά. Προσεγγιζόμενες αντίθετα νομικά, οι μεταξύ τους διαφοροποιήσεις είναι εμφανέστερες. Έτσι, η δημοσίευση κι οι κοινοποίηση αποτελούν μορφές δημοσιότητας στο Διοικητικό Δίκαιο⁹. Πρόκειται θα μπορούσαμε να πούμε για μία σχέση γένους κι είδους των εννοιών αυτών. Ευρύτερη έννοια αποτελεί η δημοσιότητα, ενώ η ειδοποιός διαφορά, που διακρίνει τη δημοσίευση από την κοινοποίηση, είναι ότι η πρώτη αφορά στη γνωστοποίηση των κανονιστικών και των δημοσιευτέων ατομικών διοικητικών πράξεων μέσω της ΕτΚ¹⁰, εν αντιθέσει με την κοινοποίηση που αφορά στη

⁶ Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας ελληνικής γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ.479

⁷ Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας ελληνικής γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ.478

⁸ Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας ελληνικής γλώσσας, Κέντρο Λεξικό Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σελ.915

⁹ Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1998, σελ.245

¹⁰ www.wikipedia.gr/δ/ι/κ/Δίκαιο.html

γνωστοποίηση ατομικών πράξεων στον άμεσα ενδιαφερόμενο ιδιώτη.

Σύμφωνα λοιπόν με τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, στη νομική επιστήμη, η δημοσιότητα έχει διαφορετική σημασία απ' αυτήν με την οποία χρησιμοποιείται στην καθημερινότητα. Μάλιστα, η ίδια αυτή λέξη αλλάζει περιεχόμενο κι ενίοτε διαφοροποιείται αισθητά από άλλες παρόμοιες, που στην καθημερινή γλώσσα μπορούν να χρησιμοποιηθούν αδιακρίτως, ελλείψει εννοιολογικών διακρίσεων. Στο εξής στην παρούσα εργασία, ο όρος 'δημοσιότητα' λογίζεται με την ευρεία -κι όχι αποκλειστικά νομική- έννοιά του. Όπου, λοιπόν, γίνεται σχετική αναφορά, δίδεται η ερμηνεία της δημοσιότητας ως χώρου άσκησης και συνύπαρξης των -σχετικών με τη γνωστοποίηση στο κοινό, κυρίως μέσω του Τύπου, πληροφοριών, γεγονότων, πράξεων, δεδομένων-συνταγματικών δικαιωμάτων · ένας χώρος στον οποίο κάθε άνθρωπος μπορεί να εκφράζει τη γνώμη του, τις απόψεις και τους στοχασμούς του, προφορικά, γραπτά ή μέσω του Τύπου. Ουσιαστικά, η δημοσιότητα θα έχει εδώ την έννοια της ελευθερίας του λόγου (αρ.14§1 Σ), της ελευθερίας του Τύπου (αρ.14§2,3 και αρ.15 Σ) ή, κατά περιπτώσεις, του δικαιώματος στην πληροφόρηση (αρ.5^A Σ).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Σύγκρουση δικαιωμάτων

Όπως αναφέρεται και πιο πάνω, η δημοσιότητα θεωρείται ένας χώρος συνύπαρξης των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Κάθε δικαίωμα ρυθμίζει και προσδιορίζει μία βιοτική σχέση. Λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη πως κάθε άνθρωπος φέρει κι ασκεί τα δικά του ατομικά δικαιώματα, μπορούμε να καταλάβουμε πόσο εύκολο και πιθανό είναι να "εμπλακούν" οι διάφορες έννομες σφαίρες κατά την άσκηση των δικαιωμάτων, οδηγώντας σε σύγκρουσή τους (των δικαιωμάτων). Πολύ συχνά συμβαίνει να είναι ανέφικτη η άσκηση ενός δικαιώματος χωρίς ταυτόχρονο περιορισμό κάποιου άλλου. Ακόμη κι η υλοποίηση του ίδιου δικαιώματος από περισσότερους φορείς του καθίσταται ενίοτε αδύνατη. Η πραγματικότητα αυτή εύστοχα παραλληλίζεται από τον Κ. Χρυσόγονο με το αδύνατο της ταυτόχρονης, ελεύθερης κυκλοφορίας των αυτοκινήτων σε μία πολυσύχναστη διασταύρωση¹¹.

Ωστόσο, αξίζει να σταθούμε λίγο περισσότερο στην προβληματική που αναπτύσσεται γύρω από τη σύγκρουση, καθώς αυτή εμφανίζει ορισμένες ιδιαιτερότητες. Πράγματι, θα πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ νομικής και πραγματικής σύγκρουσης. Ως νομική σύγκρουση ορίζεται η ταυτόχρονη "νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων περισσότερων φορέων κατά τρόπο ώστε η νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του ενός να περιορίζει την επίσης νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του άλλου"¹².

Ως πραγματική, αντίθετα, σύγκρουση αναφέρεται η, χωρίς εκ του δικαίου αναγνωριζόμενη εξουσία, παραβίαση/

¹¹ Κ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ.102

¹² Α. Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ' - Τεύχη I-III, Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Αθήνα 2008, σελ.219

προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων¹³. Τελικά, ως σύγκρουση νοείται η πραγματική, καθώς γίνεται γενικά δεκτό πως νομική σύγκρουση δεν μπορεί να υφίσταται. Οι υποστηρικτές της άποψης αυτής προβάλλουν ως επιχείρημα το ότι δεν είναι δυνατό το δίκαιο να επιτρέπει και ν' απαγορεύει ταυτόχρονα μία ίδια και -κυρίως- νόμιμη συμπεριφορά, όπως συμβαίνει στη σύγκρουση υπό νομική έννοια. Η νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων δεν μπορεί να οδηγεί σε σύγκρουση, παρά μόνο φαινομενικά. Αναμφίβολα όμως, σύγκρουση προκαλείται από την παραβίαση δικαιώματος του άλλου¹⁴.

Τίθεται όμως το ερώτημα σχετικά με το ρόλο του δικαίου ως προς την άρση των συγκρούσεων. Αποστολή του δικαίου είναι -και γι' αυτό δε χωρά καμιά αμφιβολία- να αίρει τις συγκρούσεις που ανακύπτουν μεταξύ των φορέων των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά την υλοποίηση αυτών. Αφού για το ρόλο του δικαίου δεν προκύπτει καμιά αμφισβήτηση, μένει να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο επιτυγχάνεται η άρση των συγκρούσεων.

Αρχή της αναλογικότητας – Αρχή της πρακτικής εναρμόνισης

Δύο είναι οι μέθοδοι που έχουν διατυπωθεί κι επικρατήσει για την άρση των αντιθέσεων που προκύπτουν απ' την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων: η αρχή της

¹³ Βλ. Α. Γ. Δημητρόπουλου, Συνταγματικά Δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ' - Τεύχη I-III, Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Αθήνα 2008, σελ.220

¹⁴ Διαφωτιστικό για την κατανόηση των ανωτέρω αναφερόμενων είναι το παράδειγμα που αναφέρει στο βιβλίο του "Συνταγματικά Δικαιώματα" ο Α. Γ. Δημητρόπουλος: «... Όμως το δίκαιο δεν είναι δυνατό να επιτρέπει στους διερχόμενους αυτοκινητιστές να κάνουν χρήση της εθνικής οδού και ταυτόχρονα να επιτρέπει στους διαδηλωτές να την αποκόπτουν. Στην πραγματικότητα κάποιος υπερέβη τα επιτρεπόμενα όρια άσκησης του δικαιώματός του. Δεν πρόκειται κατά κυριολεξία για σύγκρουση δικαιωμάτων, αλλά για παραβίαση δικαιώματος του άλλου.», ό.π., σελ.223, σημ.244.

αναλογικότητας, που βασίζεται στη στάθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων, κι η αρχή της πρακτικής εναρμόνισης. Παρακάτω, εξετάζονται σύντομα οι δύο αυτές μέθοδοι - αρχές, προς διευκόλυνση κατανόησης του τρίτου και τέταρτου μέρους της μελέτης αυτής.

Αρχή της αναλογικότητας – Στάθμιση συμφερόντων

Αρχή που έχει τις ρίζες της στη γερμανική νομική επιστήμη και κυρίως στη νομολογία του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου, η αρχή της αναλογικότητας (principle of proportionality, principe de proportionnalité, Grundsatz der Verhältnismäßigkeit) εφαρμόζεται στη περίπτωση του περιορισμού με επιφύλαξη νόμου. Απαραίτητο στοιχείο για την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας είναι η ύπαρξη μιας εύλογης αναλογίας μεταξύ του επιδιωκόμενου σκοπού και του περιορισμού του συνταγματικού δικαιώματος, που χρησιμοποιείται ως μέσο για την επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος¹⁵.

Στο ελληνικό Σύνταγμα, η αρχή της αναλογικότητας προβλέπεται ρητά στο αρ. 25§1 εδ. δ' Σ, όπου ορίζεται ότι "οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας" κι ερείδεται στην αρχή του κράτους δικαίου. Ανάλογη ρύθμιση υπάρχει και στο ΣχΕυρΣ (αρ. II-112§1 εδ. β'), αλλά και στην ΕΣΔΑ (αρ.8-11).

Κατά την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, λαμβάνονται υπόψη τρία (3) κριτήρια:

¹⁵ Α. Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ' - Τεύχη I-III, Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Αθήνα 2008, σελ.226

- α) Η προσφορότητα/ καταλληλότητα του επιβαλλόμενου μέτρου (του επιβαλλόμενου δηλαδή περιορισμού)
- β) Η αναγκαιότητα του επιβαλλόμενου περιορισμού και
- γ) Η *stricto sensu* αναλογικότητά του.

Αναλυτικότερα:

Πρόσφορο και κατάλληλο είναι ένα μέτρο (με την έννοια του περιορισμού), όταν μέσω αυτού μπορεί να επέλθει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Αναγκαίος θεωρείται ένας περιορισμός, όταν αποκλείει την εφαρμογή άλλου εξίσου αποτελεσματικού, αλλά περισσότερο περιοριστικού μέτρου · όταν, δηλαδή με άλλα λόγια, το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα δεν μπορεί να επιτευχθεί με κάποιο άλλο λιγότερο επαχθές μέτρο.

Τέλος, η *stricto sensu* αναλογικότητα ενός μέτρου μπορεί να γίνει κατανοητή μέσω της μεθόδου της στάθμισης συμφερόντων. Το ΓΟΣΔ ανέπτυξε τη θεωρία της στάθμισης δύο αγαθών (*Interessenabwägung Güterabwägung*) για την περίπτωση που δύο δικαιώματα ασκούνται νομίμως, αλλά το ένα δικαίωμα παραβιάζει το άλλο. Σύμφωνα, λοιπόν, με την αρχή αυτή, υπάρχει "μία αντίθεση μεταξύ δύο ισοδύναμων ομάδων συμφερόντων, από τα οποία κανένα δεν μπορεί ν' αξιώσει υπεροχή έναντι του άλλου, διότι και τα δύο αποτελούν βασικά στοιχεία του δημοκρατικού πολιτεύματος"¹⁶. Δεδομένης μάλιστα της αρχής της «τυπικής ισοδυναμίας των συνταγματικών διατάξεων», δεν μπορούμε να έχουμε μία *in abstracto* προτίμηση μίας συνταγματικής διάταξης σε βάρος κάποιας άλλης, (εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση που οι διατάξεις συνδέονται μεταξύ τους με μία σχέση ειδικότητας).

Ως εκ τούτου, η σύγκρουση μεταξύ δύο τυπικά ισοδύναμων διατάξεων μπορεί ν' αρθεί μόνο με μία *ad hoc* σχέση σύγκρισης και προτίμησης, τελικά, μίας εξ αυτών · αυτής που θα θεωρηθεί «αξιολογικά ανώτερη», ανάλογα με τις ειδικές συνθήκες που ισχύουν σε κάθε περίπτωση, οδηγώντας σε παράλληλη υποχώρηση και «θυσία» της

¹⁶ Βλ. Γεωργ. Μιχαηλίδη – Νουάρου, Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του Τύπου, ΤοΣ, 1983, σελ.24 επ.

«αξιολογικά υποδεέστερης». Αυτή η αξιολόγηση δε συνάδει με την εγγώρια αρχή της τυπικής ισοδυναμίας. Βρίσκεται αντίθετα σε άμεση συνάφεια με τη γερμανική αντίληψη περί «αξιολογικής φύσης» της γερμανικής έννομης τάξης¹⁷, αλλά και με την αμερικανική συνταγματική τάξη, όπου διαφαίνεται ξεκάθαρα η "τάση για a priori αξιολογική ιεράρχηση των ελευθεριών σε προτιμώμενες και μη"¹⁸.

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε, πριν ολοκληρώσουμε τη μελέτη της εν λόγω αρχής, την έντονη κριτική που έχει αυτή δεχτεί. Η στάθμιση έχει χαρακτηριστεί -όχι άδικα- ως μέθοδος αυθαίρετη, καθώς το συμφέρον που παρουσιάζεται ως αξιολογικά υποδεέστερο «θυσιάζεται» μέσω μιας αξιολόγησης συγκεκριμένων περιστάσεων κι υποκειμενικών συνθηκών, χωρίς να δίδονται ποτέ περαιτέρω διευκρινίσεις για το πού στηρίζεται αυτή η αξιολόγηση. Άλλωστε, αφού ο συντακτικός νομοθέτης δεν προέβη σε ιεράρχηση των συνταγματικών δικαιωμάτων, δεν μπορεί να τον υποκαταστήσει ο δικαστής. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούμε σε μια απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ, η οποία φαίνεται να προχωρεί σε ιεράρχηση των συνταγματικών αρχών και δικαιωμάτων κι υποστηρίζει πως η προστασία της ελευθερίας της επιστήμης (αρ.16 Σ) και της έκφρασης (αρ.14 Σ) "επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη υψίστων κοινωνικών αγαθών, καλύπτει (νομιμοποιεί) και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή τους, οι οποίες έτσι, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου, δεν είναι παράνομες διότι η προσωπικότητα, κι αν θίγεται, έχει στη συγκεκριμένη περίπτωση υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό των ως άνω ελευθεριών"¹⁹.

¹⁷ Α. Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ' - Τεύχη I-III, Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Αθήνα 2008, σελ.229

¹⁸ Βλ. Κ. Χ. Χρυσόγονου, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2002, σελ.103 και σχετικές υποσημ.

¹⁹ Αφαίρεση φράσεων από νεοελληνικό λεξικό, ΑΠ 13/1999, Ολ. ΤοΣ 1999, σελ.253

Αρχή της πρακτικής εναρμόνισης (αρμονίας)

Όπως η αρχή της αναλογικότητας, έτσι κι η αρχή της πρακτικής εναρμόνισης (praktische Konkordanz) προέρχεται απ' τη γερμανική νομολογία του ΓΟΣΔ, ενώ εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που δεν προβλέπεται επιφύλαξη υπέρ του νόμου²⁰. Έχει γίνει γενικά δεκτό ότι σε κάποιες περιπτώσεις, θα πρέπει να επιβάλλονται περιορισμοί, ακόμα κι αν δεν έχει προβλεφθεί αυτό ρητά από το συντακτικό νομοθέτη · ακόμα δηλαδή κι αν πρόκειται για τα λεγόμενα «ανεπιφύλακτα δικαιώματα». Θεωρείται ότι λόγω τις συστηματικής τους ένταξης, δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει ξεχωριστή, ρητή νομοθετική επιφύλαξη για καθένα απ' αυτά. Βέβαια, η αρχή της πρακτικής εναρμόνισης δεν εφαρμόζεται μόνο στα ανεπιφύλακτα δικαιώματα, αλλά και στις περιπτώσεις αυτές που προβλέπεται ήδη ρητά νομοθετική επιφύλαξη.

Σύμφωνα με την αρχή της πρακτικής εναρμόνισης, ο δικαστής έχει υποχρέωση να επιδιώκει την εναρμόνιση των συγκρουόμενων αγαθών, ούτως ώστε καθένα εξ αυτών να προστατεύεται στο μέτρο του αμοιβαία δυνατού²¹ και να μην καταφεύγει σε βιαστική στάθμισή τους. Ο σκοπός, που επιτυγχάνεται μέσω της οριοθέτησης των υπό σύγκρουση εννόμων αγαθών, είναι η καλύτερη (κι όχι απλά μεγαλύτερη) εφαρμογή καθενός απ' αυτά.

Η αρχή της πρακτικής αρμονίας απαιτεί το σεβασμό "της εύλογης σχέσης των χρησιμοποιούμενων μέσων, προς τον επιδιωκόμενο σκοπό ή της συνάφειας του μέσου προς το σκοπό"²². Ο δικαστής έχει επιπλέον την υποχρέωση να

²⁰Α. Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ'- Τεύχη I-III, Σάκκουλας, Αθήνα 2008

²¹Κ. Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σελ.104, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2002

²² Α. Μανιτάκης, Κράτος δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας, 1994, σελ.184

λάβει υπόψη του τα πραγματικά δεδομένα και να τα εκτιμήσει κατά τέτοιον τρόπο, ώστε η κρίση του να μπορέσει να τύχει ευρύτερης αποδοχής κι εφαρμογής, όπου αυτό είναι δυνατό. Η χρησιμοποιούμενη προς το σκοπό αυτό μέθοδος στην αρχή της πρακτικής εναρμόνισης είναι η μέθοδος της θεσμικής εφαρμογής. Η θεσμική εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων στηρίζεται στην αντίθεση δικαιώματος και θεσμού και την αιτιώδη συνάφεια που αντικειμενικά υφίσταται μεταξύ των πραγμάτων²³.

Η μέθοδος της θεσμικής εφαρμογής περνά μέσα από τρία στάδια:

- α) Περιοριζόμενο δικαίωμα
- β) Γενική ή ειδική σχέση και
- γ) Θεσμική εφαρμογή.

Ειδικότερα:

Στο πρώτο στάδιο διερευνάται το παρεμποδιζόμενο δικαίωμα κι εξετάζεται αν υπάρχει περιορισμός ή αν πρόκειται για απλή επίδραση. Στην περίπτωση που διαπιστωθεί η ύπαρξη περιορισμού, ερευνάται το είδος της σχέσης, μέσα στην οποία αυτός αναπτύσσεται (δεύτερο στάδιο). Στις γενικές σχέσεις δεν επιτρέπονται περιορισμοί κι ως εκ τούτου, κάθε περιορισμός συνιστά προσβολή. Αντίθετα, η ύπαρξη περιορισμού σε ειδική σχέση μας οδηγεί στο τρίτο στάδιο της θεσμικής εφαρμογής, που εξετάζεται αν ο περιορισμός είναι νόμιμος ή όχι.

Είδαμε, λοιπόν, αναλυτικά τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την επιβολή περιορισμών, όταν ανακύπτει θέμα σύγκρουσης συνταγματικών δικαιωμάτων. Πριν προχωρήσουμε στην εξέταση της δημοσιότητας και των σχετικών θεμελιωδών δικαιωμάτων, σκόπιμο κρίνεται να γίνει μία σύντομη αναφορά στους περιοριστικά αναφερόμενους στο Σύνταγμα λόγους επιβολής περιορισμών.

²³ Α. Γ. Δημητρόπουλος, *Συνταγματικά Δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου*, Τόμος Γ΄-Τεύχη I-III, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2008, σελ.233

Οι προβλεπόμενοι στο Σύνταγμα περιορισμοί

Είναι προφανές πως τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα δεν είναι ανεπίδεκτα περιορισμών. Ήδη ένας πρώτος περιορισμός προέρχεται απ' την ίδια τη φύση τους ως μερών ενός νομοθετικού κειμένου · γεγονός που σημαίνει πως εφόσον προβλέπονται από κάποιους δικαιοϊκούς κανόνες, θα έχουν αναπόφευκτα ένα πεδίο αναφοράς, ένα -ευρύτερο ή στενότερο- ρυθμιστικό πεδίο. Συχνά μάλιστα συμβαίνει η κατοχύρωση ενός δικαιώματος να έχει ως επακόλουθο την πρόβλεψη περιορισμών που αφορούν ειδικά και συγκεκριμένα σ' αυτό. Υπάρχουν όμως, πέραν τούτου, και συνταγματικές διατάξεις που προβλέπουν γενικούς περιορισμούς και σχετικοποιούν πολλά από τα θεμελιώδη, αν όχι όλα, δικαιώματα. Αυτό που γενικά ισχύει σε κάθε περίπτωση, είναι πως οι περιορισμοί οφείλουν να μη θίγουν την ουσία ή τον πυρήνα των συνταγματικών δικαιωμάτων. Τα όρια της άσκησής τους είναι δυνατό, λογικό ως κι απαραίτητο κάποιες φορές να περιοριστούν · δεν μπορούν όμως να καταργηθούν τελείως τα δικαιώματα και δε γίνεται να περιοριστούν τόσο, ώστε να καταστεί αδύνατη η υλοποίησή τους, καθώς κάτι τέτοιο θα παραβίαζε το κοινωνικό κεκτημένο.

Γενικοί περιορισμοί

Ένας απ' τους βασικότερους γενικούς περιορισμούς των συνταγματικών δικαιωμάτων προβλέπεται στο αρ.48

§1 Σ (κατάσταση πολιορκίας). Σύμφωνα με το αρ.48 §1 εδ. α', σε περίπτωση κήρυξης της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας, αναστέλλεται η εφαρμογή των διατάξεων 5 §4, 6, 8, 9, 11, 12§1-4, 14, 19, 22 §3, 23, 96§4 και 97. Συνοπτικά αυτό σημαίνει πως μπορεί να επιβληθεί ένα καθεστώς στρατιωτικής τρομοκρατίας, μέσω της αδιάκριτης καταπάτησης της ιδιωτικότητας όλων των πολιτών -δικαίων κι αδίκων-.

Ένας ακόμη γενικός περιορισμός προβλέπεται στο αρ. 25 §3 Σ, βάσει του οποίου απαγορεύεται η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος. Η ρήτρα της καταχρηστικότητας συνδέεται συχνά με το αρ.281 ΑΚ, το οποίο απαγορεύει την άσκηση του δικαιώματος, όταν αυτό υπερβαίνει τα επιβαλλόμενα, απ' τον κοινωνικό ή οικονομικό σκοπό του δικαιώματος ή την καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη, όρια. Ο περιορισμός αυτός ωστόσο αναφέρεται σπανίως στα κλασικά ατομικά-αμυντικά δικαιώματα.

Στα αρ.5§1 και 25 προβλέπονται οι ρήτρες της νομιμότητας, της χρηστότητας και της κοινωνικότητας. Οι ρήτρες αυτές αποτελούν ίσως και τους ισχυρότερους περιορισμούς των συνταγματικών δικαιωμάτων. Καθένας, σύμφωνα με τις συγκεκριμένες οριοθετήσεις είναι ελεύθερος να ασκεί τα δικαιώματά του, δεδομένου ότι δεν παραβιάζει κάποια συνταγματική διάταξη (Σύνταγμα και σύμφωνοι με αυτό νόμοι).

Η ρήτρα της χρηστότητας, έτερος γενικός περιορισμός, επιβάλλει την, σύμφωνη με την καλή πίστη και τα χρηστά ήθη, υλοποίηση του δικαιώματος. Τέλος, η ρήτρα της κοινωνικότητας επιτρέπει την ελεύθερη άσκηση των συνταγματικών δικαιωμάτων, στο βαθμό που γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των τρίτων, δεν παραβιάζονται και λαμβάνεται υπόψη το γενικό συμφέρον.

Ειδικοί περιορισμοί

Πέραν των γενικών περιορισμών, όπως είδαμε, συμβαίνει ενίοτε να συντρέχει ιδιαίτερη ανάγκη περιορισμού κάθε ατομικού ή κοινωνικού δικαιώματος ξεχωριστά. Οι ειδικοί αυτοί περιορισμοί διακρίνονται σε άμεσους συνταγματικούς περιορισμούς και σε επιφύλαξη υπέρ του νόμου. Άμεσοι συνταγματικοί περιορισμοί είναι αυτοί που προβλέπονται ήδη στη συνταγματική εκείνη διάταξη που θεσπίζει το δικαίωμα. Άμεσοι είναι δηλαδή οι προβλεπόμενοι στα αρ.11, 14§1,3, 17 Σ περιορισμοί. Ως προς τη δεύτερη κατηγορία ειδικών περιορισμών, τη νομοθετική επιφύλαξη, διακρίνεται κι αυτή σε γενική κι ειδική, ανάλογα με το αν "συννοδεύονται από συνταγματικά καθορισμένες προϋποθέσεις (ειδική νομοθετική επιφύλαξη, αρ.9§1 Σ) ή όχι (γενική επιφύλαξη νόμου, αρ.5§3 Σ)".²⁴

Είδαμε, επομένως, πως τα συνταγματικά δικαιώματα σαφώς επιδέχονται περιορισμούς, ακόμα κι όταν η δυνατότητα αυτή δεν ορίζεται ρητά (ανεπιφύλακτα δικαιώματα). Εξετάσαμε επιπλέον τις επικρατούσες μεθόδους άρσης συγκρούσεων που τυχόν ανακύπτουν κατά τη νόμιμη υλοποίηση των δικαιωμάτων (αρχή της αναλογικότητας, αρχή της πρακτικής εναρμόνισης), καθώς και τους τρόπους που χρησιμοποιούνται σε καθεμία απ' αυτές, για να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (στάθμιση συμφερόντων, θεσμική εφαρμογή αντίστοιχα). Με την παράθεση της μελέτης των περιορισμών και των μεθόδων επιβολής τους, ολοκληρώθηκε το δεύτερο μέρος της εργασίας. Παρακάτω, όπως εξ αρχής αναφέρθηκε, ακολουθεί μία προσπάθεια παρουσίασης του περιεχομένου της δημοσιότητας υπό την έννοια που δόθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας (ελευθερία του Τύπου, της έκφρασης και της πληροφόρησης) και των σχετικών συνταγματικών δικαιωμάτων.

²⁴ Κ. Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2002, σς 75-76

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Σε μία ομιλία του, ο τ. Γ.Γ. του ΟΗΕ, κ. *Kofi Annan*, αναφέρει πως τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ο ιστός της ύπαρξής μας· ότι "είναι δικαιώματα εγγενή, συνυφασμένα με το πρόσωπο"²⁵, και συνεχίζει, "τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν είναι λοιπόν προνόμια [...] αλλά είναι αχώριστα από την αξία που αποδίδουμε στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η ευθύνη [...] συνίσταται στο να συντρέχουν οι απαραίτητες συνθήκες, για να μπορεί ο καθένας να απολαμβάνει τα θεμελιώδη δικαιώματα: δικαίωμα στη ζωή, στην ασφάλεια, στην παιδεία, αλλά επίσης ελευθερία γνώμης, έκφρασης, συνάθροισης... Είναι όμως ζήτημα του καθένα μας να τα κάνει δικά του, να κυριευθεί από αυτά, να τα πραγματοποιεί καθημερινά, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Στο ζήτημα των δικαιωμάτων του ανθρώπου έχουμε όλοι ένα καθήκον συνείδησης κι επαγρύπνησης"²⁶. Τα λόγια αυτά του *Kofi Annan* εκφράζουν μια πραγματικότητα και μία αλήθεια, που κανείς δεν μπορεί ν' αρνηθεί ούτε να παραβλέψει· μία πραγματικότητα που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε κάθε περίπτωση αντιθετικά ασκούμενων δικαιωμάτων.

Η αρχή της αξίας του ανθρώπου (αρ.2 Σ)

Ήδη απ' την εξέταση της συστηματικής ένταξης της αρχής προστασίας και σεβασμού της ανθρώπινης αξίας στις διατάξεις για τη μορφή του πολιτεύματος (αρ.1-2 Σ) γίνεται κατανοητή η σημασία που έχει η αξία αυτή για τον Έλληνα νομοθέτη. Καθιερώνεται ένα ανθρωποκεντρικό κράτος δικαίου κι ανάγεται η ανθρώπινη αξία σε θεμελιώδη αρχή του. Η επιλογή αυτή του νομοθέτη μπορεί να οδηγήσει και στο συμπέρασμα πως η αξία του ανθρώπου είναι δυνατό να αποτελέσει απευθείας το κριτήριο για την αξιολόγηση της

²⁵ ΔτΑ, νο.3/1999, σελ.613

²⁶ ό.π., σελ.614

συνταγματικότητας μιας ρύθμισης ή μιας κοινωνικής συμπεριφοράς²⁷.

Η διάταξη του αρ.2§1 Σ αναπτύσσει πλήρη νομική δεσμευτικότητα, αλλά λόγω τις γενικότητάς της δεν εφαρμόζεται παρά μόνο επικουρικά έναντι των ειδικών διατάξεων που κατοχυρώνουν τα συνταγματικά δικαιώματα, όταν αυτά δεν καλύπτονται από τις ειδικότερες διατάξεις²⁸. Δεν είναι, επομένως, δυνατή η αυτοτελής προσβολή του δικαιώματος προς σεβασμό και προστασία της ανθρώπινης αξίας.

Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (αρ.5§1 Σ)

Όπως κι η αρχή της ανθρώπινης αξίας, έτσι κι η διάταξη του αρ. 5§1 Σ, εφαρμόζεται επικουρικά. Χρησιμοποιείται δηλαδή μόνο όπου δεν υπάρχει ρητή προστασία κάποιου δικαιώματος στο Σύνταγμα κι όχι παράλληλα με τις ειδικές συνταγματικές διατάξεις · αν κι η ταυτόχρονη εφαρμογή της με άλλες είναι γεγονός ιδιαίτερα σύνηθες στη νομολογία²⁹.

Στο δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας περιλαμβάνεται και το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού/ αυτοπροσδιορισμού ή δικαίωμα πληροφοριακής αυτοδιάθεσης³⁰. Το δικαίωμα

²⁷ Βλ. Κ.Χ.Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Σάκκουλας, Αθήνα 2002, σελ.109

²⁸ Βλ. Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα Β', Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.1323, παρ.1448

²⁹ ό.π., σελ.1331, παρ.1456

³⁰ Βλ. όμως και την άποψη Κ.Χ.Χρυσόγονου, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2002, σς197-198, ο οποίος υποστηρίζει πως το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού εντάσσεται μεν στο προστατευτικό περιεχόμενο του αρ.9^Α Σ (προστασία από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων), αλλά δεδομένου ότι οι πληροφορίες που ενδιαφέρουν περισσότερο τους τρίτους είναι αυτές που σχετίζονται με τη συμμετοχή του ατόμου στην οικονομικο-πολιτική ζωή, το δικαίωμα της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης θα πρέπει τελικά να εννοηθεί ως μία εξειδίκευση του δικαιώματος για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και συμμετοχή

αυτό είναι η εξουσία του ατόμου να αποφασίζει το ίδιο για τη διάθεση, αποκάλυψη και χρησιμοποίηση των πληροφοριών που το αφορούν. Ειδικότερη αναφορά για το δικαίωμα της πληροφορικής αυτοδιάθεσης γίνεται παρακάτω, όπου αναπτύσσεται το θέμα της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Μέσα στο προστατευτικό πεδίο του αρ.5§1 Σ εντάσσονται, όπως αναφέρει ο Π. Δαγτόγλου, όλα αυτά "τα ζητήματα, που δεν μπορούν να αναχθούν στις ειδικές διατάξεις περί ατομικών δικαιωμάτων [...]: από την αλλαγή του ονόματος ως την αλλαγή φύλου"³¹. Όσον αφορά δε την προβληματική που έχει αναπτυχθεί γύρω από την έννοια της «προσωπικότητας» στο αρ.5§1 Σ, επικρατεί η άποψη ότι ως προσωπικότητα εδώ ορίζεται και προστατεύεται η ιδιότητα του ανθρώπου ως προσώπου. Μέσω του αρ. 5§1 Σ προστατεύεται η ελεύθερη συμμετοχή στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας. Η μεν οικονομική ελευθερία νοείται ως δικαίωμα στην ιδιωτική αυτονομία και στον ανταγωνισμό · η πολιτική ελευθερία κατοχυρώνεται στο μέτρο που δεν προστατεύεται με άλλες, ειδικές, πολιτικού περιεχομένου διατάξεις · η κοινωνική δε ελευθερία περιλαμβάνει κάθε δραστηριότητα που δεν αποτελεί εκδήλωση της οικονομικής ή της πολιτικής ζωής και δεν προστατεύεται από τις υπόλοιπες διατάξεις για τα ατομικά δικαιώματα. Εδώ δηλαδή εντάσσεται, επί παραδείγματι, η ελευθερία επιλογής συζύγου και σύναψης γάμου.

Προστασία της ιδιωτικής ζωής (αρ.9 Σ) - Απόρρητο της επικοινωνίας (αρ.19§1 Σ) – Προστασία οικογένειας (αρ.21§1 Σ)

στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο αρ.5§1 Σ.

³¹ Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα Β΄, Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.1332, παρ.1456

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στο αρ.9§1 Σ, "η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη". Το ίδιο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής κι οικογενειακής ζωής προβλέπεται και στο αρ.8 ΕΣΔΑ ("Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του"), ενώ περαιτέρω κατοχυρώνεται και με το αρ.17§1 ΔΣΑΠΔ ("Κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής του ζωής, της οικογένειας, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας του, ούτε σε παράνομες προσβολές της τιμής και της υπόληψής του").

Η έννοια της ιδιωτικής σφαίρας στο ελληνικό Σύνταγμα εμπεριέχει τόσο την ατομική όσο και την οικογενειακή ζωή του προσώπου και μάλιστα, τόσο στον προσωπικό του χώρο (κατοικία) όσο και στα πλαίσια της επικοινωνίας του με τους συνανθρώπους του³².

Όσον αφορά δε την έννοια του ιδιωτικού βίου στην ΕΣΔΑ (αρ.8), αυτός έχει *mutatis mutandis* την ίδια σημασία και το ίδιο προστατευτικό πλαίσιο με το αντίστοιχο ελληνικό του αρ.9§1, σε συνδυασμό με τα αρ.19§1 και 21§1 Σ. Ειδικότερα, διακρίνονται άτυπα τέσσερις (4) κύκλοι προστατευμένων δικαιωμάτων: α) ιδιωτική ζωή, β) οικογενειακός βίος, γ) κατοικία και δ) αλληλογραφία³³.

Στο ελληνικό Σύνταγμα, ως ιδιωτική ζωή νοείται η αναφερόμενη και περιοριζόμενη στο ίδιο το άτομο, την οικογένεια και το στενό κύκλο φίλων και γνωστών. Στην ΕΣΔΑ, δεν ταυτίζεται απαραίτητως με το δικαίωμα να ζει κανείς όπως επιθυμεί χωρίς να υπόκειται η ζωή του σε δημοσιότητα (Right of Privacy), αλλά έχει ευρύτερη σημασία και καλύπτει, μεταξύ των άλλων, τα δικαιώματα δημιουργίας και σύναψης σχέσεων με τους άλλους ανθρώπους, χωρισμού ενός ζεύγους, ενώ καταλαμβάνει τις

³² Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα Α', Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.383, παρ.496

³³ Εμμανουήλ Ρούκουνας, Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Εκδόσεις «Εστία», Αθήνα 1995, σελ.168

επαγγελματικές δραστηριότητες και τους επαγγελματικούς χώρους.

Η οικογενειακή ζωή, πέραν της κατοχύρωσης της ως μερικότερης εκδήλωσης της ιδιωτικής ζωής, προστατεύεται περαιτέρω και με το αρ.21§1 Σ ("Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους"). Κρίνοντας από το γράμμα του νόμου, είναι σαφές πως ο συντακτικός νομοθέτης θέλησε να διαχωρίσει την έννοια της οικογένειας απ' αυτήν του γάμου, διευρύνοντας έτσι το προστατευτικό πεδίο εφαρμογής και στα άγαμα ζεύγη. Έτσι, λοιπόν, η οικογενειακή ζωή περιλαμβάνει τους συζύγους -ή συντρόφους, αν πρόκειται γι' απλή συμβίωση- και τα παιδιά αυτών, φυσικά ή υιοθετημένα, ακόμη και στην περίπτωση που δε συζούν στην ίδια κατοικία. Παρομοίως ισχύουν για την ΕΣΔΑ και το αρ.23§1,2 ΔΣΑΠΔ ("Η οικογένεια είναι φυσικό και θεμελιώδες στοιχείο της κοινωνίας, τα μέλη της δε απολαμβάνουν την προστασία της κοινωνίας και του Κράτους. §Αναγνωρίζεται το δικαίωμα ανδρών και γυναικών σε ηλικία γάμου να παντρεύονται και να δημιουργούν οικογένεια").

Η προστασία της κατοικίας φαίνεται να ερείδεται στο αγγλικό δίκαιο, όπου η φράση "my home is my castle" ("το σπίτι μου είναι το φρούριό μου") έχει νομική δύναμη και σημασία³⁴. Η κατοικία, εξεταζόμενη υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ, γίνεται δεκτό πως δε θα πρέπει να περιορίζεται στην ερμηνεία που δίνεται από το εσωτερικό δίκαιο^{35, 36}.

Τελευταία εκδήλωση της ιδιωτικής σφαίρας, η επικοινωνία, κατοχυρώνεται και μέσω του αρ.19§1 Σ, αλλά

³⁴ Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα Α', Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.401, παρ.511

³⁵ Χαρακτηριστικά, αναφέρει ο Εμ. Ρούκουνας πως "η ΕΕΔΑ έκρινε αντίθετη προς το αρ.8 την απαγόρευση εκ μέρους της Τουρκίας επιστροφής των ελληνοκυπρίων προσφύγων στις εστίες τους". Βλ. σχ. Εμ. Ρούκουνας, Διεθνής Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, Εκδόσεις «Εστία», Αθήνα 1995, σελ.174

³⁶ Βλ. σχ. Αντ. Μαγγανάς- Λ. Καρατζά, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου- Αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2002, σς 306 επ. (ΕΔΔΑ Υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας)

και με τα αρ.8 ΕΣΔΑ και αρ.17 ΔΣΑΠΔ, σε διεθνές επίπεδο. Αντικείμενο προστασίας δεν αποτελεί το μήνυμα αυτό καθ' εαυτό (εξάλλου αυτό προστατεύεται με το αρ.14§1 Σ), αλλά το απόρρητο του μηνύματος. Σημασία, εν προκειμένω, δεν έχει το ανήθικο ή αντίθετο στα χρηστά ήθη περιεχόμενο του μηνύματος, αλλά το γεγονός ότι αυτό (το μήνυμα) κατέστη γνωστό σ' έναν κύκλο ευρύτερο του εμπύκτου στην έννοια της ιδιωτικής σφαίρας.

Θα πρέπει να αναφέρουμε επίσης πως το προστατευτικό πεδίο του αρ.19§1 Σ αφορά όχι μόνο στα γραπτά μηνύματα, αλλά και σε οποιονδήποτε άλλον τρόπο επικοινωνίας (τηλέφωνο, e-mail, φαξ, τηλεγράφημα κ.ο.κ.)³⁷. Τα ίδια ισχύουν και για τα ρυθμιζόμενα στο αρ.8 ΕΣΔΑ. Μεγάλο μέρος της σχετικής με την προστασία της επικοινωνίας, ευρωπαϊκής νομολογίας κινείται γύρω από το δικαίωμα επικοινωνίας των κρατουμένων³⁸.

Στα πλαίσια της ιδιωτικότητας και της κατοχύρωσης του απορρήτου της επικοινωνίας εντάσσεται κι η ρύθμιση του αρ.19§3 Σ περί απαγόρευσης χρήσης παρανόμως κτηθέντων αποδεικτικών μέσων. Ως εκ τούτου, δεν είναι νόμιμη απόδειξη για το Δικαστήριο η επίκληση ομολογίας συζύγου προς σύζυγο οφειλής χρέους, η οποία (ομολογία) αποτυπώνεται σε μαγνητοταινία που είχε κρυφά τοποθετηθεί στο σπίτι του οφειλέτη από το δανειστή³⁹. Οι σχετικές εκδοθείσες δικαστικές αποφάσεις λαμβάνουν υπόψη παρανόμως κτηθέντα αποδεικτικά μέσα μόνο όταν είναι αναγκαία και πρόσφορα για την απόδειξη της αθωότητας του κατηγορουμένου⁴⁰.

³⁷ Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα Α', Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.421, παρ.534

³⁸ Βλ. σχ. Αντ. Μαγγανάς- Λ. Καρατζά, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου- Αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2002, σς 190 επ. (ΕΔΔΑ Υπόθεση Silver και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου)

³⁹ πρβλ. αρ.370^Α ΠΚ

⁴⁰ Πάρης Ζορμπάς, «ΤΑ νομικά ΝΕΑ» 21.5.2007

Ελεύθερη έκφραση γνώμης (αρ.14§1 Σ) - Ελευθερία Τύπου (αρ.14§2,3, αρ.15 Σ) - Συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας (αρ.5^A Σ)

Τα συνταγματικά αυτά δικαιώματα συνθέτουν την έννοια της δημοσιότητας, όπως αυτή αναλύθηκε στην αρχή της εργασίας. Ως δημοσιότητα ορίστηκε ο δημόσιος εκείνος χώρος, όπου καθένας μπορεί να γνωστοποιήσει τις απόψεις και τις σκέψεις του προφορικά, εγγράφως ή μέσω του Τύπου και στον οποίο (χώρο) καθένας μπορεί να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες που «κυκλοφορούν» γενικά ή σ' αυτές που τον αφορούν ειδικότερα, ενώ τέλος στο χώρο αυτόν της δημοσιότητας ο Τύπος βρίσκεται εκεί, για να συμβάλλει στην άσκηση των δικαιωμάτων της συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας (αρ. 5^A Σ) κι ελευθερίας της έκφρασης⁴¹.

Το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση προστατεύεται και με το αρ.10 ΕΣΔΑ ("Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων [...]") και αρ.19§1,2 ΔΣΑΠΔ ("1.Κανείς δεν πρέπει να υπόκειται σε διακριτική μεταχείριση και να παρενοχλείται για τις απόψεις του. §2.Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του"). Στο πεδίο εφαρμογής των ίδιων διατάξεων (αρ.10 ΕΣΔΑ, αρ. 19 ΔΣΑΠΔ) εντάσσονται τόσο η ελευθερία του Τύπου όσο κι η ελευθερία της πληροφόρησης (πληροφορίας). Η διαφορά μεταξύ των δύο διατάξεων

⁴¹ Για την έννοια της «δημοσιότητας» στην παρούσα εργασία, έ.α. 'Διαφοροποίηση του όρου «δημοσιότητα» από συγγενείς έννοιες', σελ.6

έγκειται στο ότι το αρ.10 ΕΣΔΑ είναι ευρύτερο του αρ.19 ΔΣΑΠΔ, καθώς στο τελευταίο γίνεται λόγος μόνο γι' αναζήτηση και λήψη πληροφοριών⁴².

Αναφορικά δε με το αντικείμενο προστασίας ενός εκάστου των προαναφερθέντων συνταγματικών δικαιωμάτων, αξίζει να σημειωθούν τα εξής:

Η ελευθερία της γνώμης περιλαμβάνει το δικαίωμα της διαμόρφωσης, διατήρησης, έκφρασης και διάδοσης ή μη, αλλά και της λήψης μιας γνώμης⁴³. Σύμφωνα με τον καθηγητή Α. Δημητρόπουλο, η ελευθερία των ιδεών⁴⁴ περιλαμβάνει «οποιαδήποτε αναφορά του ανθρώπινου πνεύματος»⁴⁵. Συνεπώς, προστατεύεται ο σχηματισμός μιας γνώμης και κατοχυρώνεται περαιτέρω το δικαίωμα του φορέα της ιδέας να την εκφράζει, χωρίς δυσμενείς γι' αυτόν συνέπειες. Εξάλλου, το Σύνταγμα κατοχυρώνει ήδη στο αρ.5§2 την απόλυτη προστασία της τιμής, της ζωής και της ελευθερίας όλων όσοι βρίσκονται επί Ελληνικής Επικράτειας, ανεξαρτήτως (εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και) θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων · ενώ στο αρ.13§1 εδ. β' απαγορεύει την εξάρτηση της απόλαυσης των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός.

Πριν την αναθεώρηση του 2001, εδώ εντασσόταν και το δικαίωμα της πληροφορίας (συνδυασμός των αρ.14§1 και αρ.5§1 Σ), τόσο υπό την ενεργητική (δ. πληροφορεῖ ν) όσο κι υπό την παθητική του πλευρά (δ. πληροφορεῖ σθαι) · δικαίωμα που κατοχυρώνεται πλέον ρητά στο αρ.5^A. Παρόμοια έννοια έχει όμως η έτερη εκδήλωση της ελευθερίας της ιδέας, που αφορά στο δικαίωμα διάδοσης της γνώμης. Η γνώμη εκφράζεται για να καταστεί γνωστή σε άλλους και να την ενστερνιστούν όσο το δυνατόν

⁴² Βλ. Εμ. Ρούκουνας, Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Εκδόσεις «Εστία», Αθήνα 1995, σελ.183

⁴³ Π.Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα Α', Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.490, παρ.603

⁴⁴ Για την προτιμητέα ορολογία, βλ. σχ. Α.Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα- Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ'- Τεύχη Ι-ΙΙΙ, Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2008, σς 526-7

⁴⁵ ό.π., σελ.535

περισσότεροι. Ο τρόπος διάδοσης της ιδέας αφήνεται στην επιλογή του φορέα της. Στην πλειοψηφία τους οι ιδέες διαδίδονται μέσω του Τύπου -γραφτού και ηλεκτρονικού-. Η διάδοση, ως μερικότερη εκδήλωση της ελευθερίας έκφρασης, είναι κι αυτή που προσομοιάζει περισσότερο προς την έννοια της δημοσιότητας.

Ως προς το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας (αρ.5^A Σ) έγινε ήδη μία πολύ σύντομη αναφορά παραπάνω. Τα δικαιώματα της ελεύθερης έκφρασης ιδεών και της πληροφορίας είναι άμεσα συνυφασμένα. Η στενή αυτή σχέση αποτυπώνεται καλύτερα στις διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στις οποίες η ελευθερία της πληροφορίας συμπεριλαμβάνεται στη γενικότερη ελευθερία της γνώμης⁴⁶. Δεν ισχύει όμως το ίδιο για το γερμανικό, ισπανικό και πορτογαλικό σύνταγμα, τα οποία διαχωρίζουν τα δύο δικαιώματα⁴⁷.

Όπως όλα τα δικαιώματα, έτσι κι η ελευθερία της πληροφορίας έχει την ενεργητική και παθητική πλευρά εκδήλωσής του (ελευθερία του πληροφορείν και του πληροφορείσθαι). Η ενεργητική ελευθερία εύκολα να θεωρηθεί τμήμα του δικαιώματος στην ελεύθερη έκφραση γνώμης *lato sensu*. Παρομοίως, η ελευθερία του πληροφορείσθαι βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την ειδικότερη ελευθερία έκφρασης και διάδοσης της γνώμης. Εξάλλου, το δικαίωμα ελεύθερης διάδοσης της γνώμης θα στερούταν περιεχομένου αν δεν κατοχυρωνόταν παράλληλα και το αντίστοιχο δικαίωμα λήψης κι ακρόασης της γνώμης, που αποτελεί την παθητική εκδήλωση της ελευθερίας της πληροφορίας.

Όσον αφορά την ελευθερία του Τύπου, που συνιστά το συνηθέστερο μέσο διάδοσης ιδεών, σκέψεων και στοχασμών, υπάρχει ρητή συνταγματική πρόβλεψη, στο αρ.14§2 Σ, για το γραπτό Τύπο, και στο αρ.16 Σ, για τον

⁴⁶ Πρβλ. αρ.10§2 ΕΣΔΑ, αρ.19§2 ΔΣΑΠΔ

⁴⁷ Βλ. Π.Δ.Δαγτόγλου, *Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα Α΄*, Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.523, υποσ.2

ηλεκτρονικό. Διεθνώς, η ελευθερία του Τύπου συμπεριλαμβάνεται στο αρ.10 ΕΣΔΑ (ελευθερία έκφρασης) και στο αρ.19 ΔΣΑΠΔ. Στο εγχώριο δίκαιο, η ανάγκη θέσπισης ειδικών ρυθμίσεων για τη ραδιοτηλεόραση δικαιολογείται από την εξέλιξή της σε «καίριο όπλο πολιτικού επηρεασμού των μαζών»⁴⁸. Γίνεται γενικά δεκτό πως στις μέρες μας η ύπαρξη ή μη αντικειμενικής ραδιοτηλεόρασης αποτελεί ένα αρκούντως ασφαλές κριτήριο για τη διαπίστωση της δημοκρατικότητας μίας κυβέρνησης.

Ο Τύπος (Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας) έχει διττή σημασία: συνιστά έννοια κεντρική αφενός για την ελευθερία του ατόμου κι αφετέρου για τη λειτουργικότητα της Δημοκρατίας⁴⁹. Ήδη στον 18^ο αιώνα, ο Άγγλος Sir William Blackstone έγραφε ότι «η ελευθερία του τύπου είναι πράγματι ουσιώδης για τη φύση ενός ελεύθερου κράτους», ενώ ο Γάλλος πολιτικός συγγραφέας Chateaubriand διεκήρυσσε ότι «δεν υπάρχει συνταγματική ελευθερία χωρίς ελευθερία Τύπου»⁵⁰. Η σημασία του Τύπου γίνεται ευκολότερα αντιληπτή, ιδωμένη αρνητικά· μπορούμε δηλαδή να την κατανοήσουμε καλύτερα εξετάζοντας τις συνέπειες της κατάργησής του.

Ας φανταστούμε, λοιπόν, τι θα γινόταν αν αύριο έπαυαν να κυκλοφορούν εφημερίδες, δεν εξέπεμπαν πια οι τηλεοράσεις και τα ραδιόφωνα ούτε υπήρχε πια η δυνατότητα ενημέρωσης μέσω διαδικτύου. Πρόδηλο είναι πως μία τέτοια κατάσταση θα παραβίαζε κατά πρώτον, τα αρ.14§1 και 16 Σ· κατά δεύτερον, το αρ.5§1 Σ (καταστρατήγηση του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας), ενώ η προβλεπόμενη στο αρ.5^A ελευθερία πληροφόρησης θα περιοριζόταν τόσο, ώστε να καταστεί ανενεργή κι άνευ περιεχομένου, αφού το άτομο θα έχανε ουσιαστικά το

⁴⁸ ό.π., σελ.541, παρ.667

⁴⁹ Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα Α', Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σς548-9, παρ.667

⁵⁰ Βλ. Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά Δικαιώματα Α', Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.548, παρ.668

δικαίωμα να ενημερώνει και να ενημερώνεται (αρ.5^A Σ σε συνδυασμό με αρ.14§1 Σ).

Προστασία προσωπικών δεδομένων

Ένα από τα θέματα που απασχολούν συχνά την εγχώρια και διεθνή νομική θεωρία, ιδίως μετά την τρομοκρατική ενέργεια κατά των ΗΠΑ, είναι η συλλογή κι επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Λόγω της εννοιολογικής ευρύτητας του όρου 'δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα', θα μπορούσαμε να πούμε πως στα προσωπικά δεδομένα συμπεριλαμβάνονται όλα τα προαναφερθέντα ατομικά δικαιώματα · εμπεριέχονται δηλαδή η αρχή της **αξίας του ανθρώπου** (αρ.2§1 Σ), της **ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας** (αρ.5§1 Σ), της **προστασίας της ιδιωτικής σφαίρας [ιδιωτική κι οικογενειακή ζωή, απόρρητο της επικοινωνίας]** (αρ.9§1, αρ.21§1, αρ.19§1 Σ).

Στην ελληνική έννομη τάξη, προστέθηκε μετά την αναθεώρηση του 2001, η διάταξη του αρ.9^A, με την οποία θεμελιώνεται η προστασία του ατόμου "από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων" και προβλέπεται ίδρυση ανεξάρτητης αρχής, με σκοπό τη διασφάλιση της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (αρ.9^A εδ. β' Σ). Η προστασία προσωπικών δεδομένων κατοχυρώνεται περαιτέρω στο Ν.2472/1997 (προστασία ατόμου από επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα) και το Ν.2774/1999 (προστασία προσωπικών δεδομένων στις τηλεπικοινωνίες).

Ο συντακτικός νομοθέτης έκρινε ορθά πως οι δυνατότητες ηλεκτρονικής καταχώρησης κι επεξεργασίας, που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία, μπορούν να οδηγήσουν σε συνολική σκιαγράφηση του κάθε ατόμου,

καταπατώντας βάνουσα την ιδιωτική αυτονομία του⁵¹. Προς αντιμετώπιση του κινδύνου αυτού, έχουν θεσπιστεί σχετικές διατάξεις στα περισσότερα ευρωπαϊκά Συντάγματα. Σχετικές είναι επίσης οι κοινοτικές οδηγίες 95/46/EK (η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία με το Ν.2472/1997) και 97/66/EK, το αρ.286 ΣυνθΕΚ⁵², αλλά και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα.

Μεγάλη σημασία για την ορθότερη προσέγγιση του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων έχει η ανάλυση του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού. Όπως προαναφέρθηκε, η ελευθερία πληροφορικής αυτοδιάθεσης εντάσσεται στο δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας⁵³ και θα πρέπει να γίνει αντιληπτή ως μία εξειδίκευση του κατ' αρ.5§1 Σ κατοχυρωμένου δικαιώματος. Το αρ.5§1 Σ κρίθηκε η πλέον κατάλληλη νομική βάση, καθώς α) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα προσδιορίζουν την ανάπτυξη της προσωπικότητας στη φυσική, ηθική, πολιτιστική, ψυχο-πνευματική και κοινωνικο-οικονομική διάστασή της και β) σ' ένα κράτος Δικαίου, η αξιοπρέπεια του ατόμου ταυτίζεται με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, κι ως εκ τούτου, με το δικαίωμα στον αυτοκαθορισμό⁵⁴. Ωστόσο, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας δεν μπορεί να ολοκληρωθεί χωρίς την ύπαρξη ενός χώρου (μιας «σφαίρας») απρόσιτου σε τρίτους, η στέρηση του οποίου

⁵¹ Κ.Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 2002, σελ.197

⁵² «1.Από την 1^η Ιανουαρίου 1999, οι κοινοτικές πράξεις για την προστασία του ατόμου όσον αφορά την επεξεργασία και την ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εφαρμόζονται στα όργανα και οργανισμούς που έχουν ιδρυθεί από την παρούσα Συνθήκη ή βάσει αυτής»

⁵³ έ.α., σς 18-19

⁵⁴ Βλ. Αναστάσιος Μ. Παπαδόπουλος, Όροι Προστασίας των Προσωπικών Δεδομένων- Το παράδειγμα του συστήματος πληροφοριών Schengen, Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα 1999, σελ.67 με σχετικές αναφορές

αποκλείει την αντίδραση στην κρατική κι ιδιωτική δραστηριότητα⁵⁵.

Όπως είδαμε, κύριος δικαιολογητικός λόγος της ρύθμισης για τα προσωπικά δεδομένα αποτέλεσε η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικής σφαίρας του ατόμου, η οποία παραβιάζεται συνεχώς μέσω της καταχώρησης προσωπικών πληροφοριών σε Τράπεζες, διαφημιστικές εταιρείες κ.ο.κ., μέσω των τοποθετημένων στους δρόμους καμερών, μέσω της παρακολούθησης τηλεφωνικών και διαδικτυακών συνδιαλέξεων και της συνακόλουθης δυνατότητας επεξεργασίας τους.

Ωστόσο, ακόμη κι αν λόγοι δημόσιας τάξης και γενικής ασφάλειας επιβάλλουν, επί παραδείγματι, την καταγραφή προσωπικών πληροφοριών και συνομιλιών ή την παρακολούθηση μέσω καμερών, θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί κατά τη συλλογή κι επεξεργασία του υλικού, καθώς οι κίνδυνοι, που ανακύπτουν από την πρακτική αυτή και προκαλούνται από τα εγγενή προβλήματα της αυτόματης επεξεργασίας, είναι πολλοί, ιδιαίτερα βαρύνοντες, στην πλειοψηφία τους κι έχουν ως συνέπεια να θίγονται τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των προσώπων⁵⁶.

Ενδεικτικά, μπορούμε ν' αναφέρουμε πως με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, θίγεται η ησυχία του ατόμου, το δικαίωμά του να μην παρενοχλείται και να μην αποκαλύπτονται στοιχεία της προσωπικής του σφαίρας (αρ. 5§1, 9§1, 9^A, 19§1 και 21§1 Σ) · δικαιώματα που παραβιάζονται συχνότατα μέσω της αποστολής μη ζητηθείσας ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (spamming)⁵⁷.

Από τους σημαντικότερους κινδύνους της εκμετάλλευσης (αρνητικών) προσωπικών πληροφοριών είναι η πρόκληση εμποδίων στην ελεύθερη ανάπτυξη της

⁵⁵ ό.π., σελ.68

⁵⁶ Ιωάννης Δ. Ιγγλεζάκης, Ευαίσθητα προσωπικά Δεδομένα- Η επεξεργασία ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων και οι συνέπειές της, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2003, σς 9-10

⁵⁷ Σχετική κι η απόφαση του ΜΠρΑθ 2110/2002 (ΔΕΕ 2002, 836 επ) στην οποία παραπέμπει ο Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ.10, υποσ.34

προσωπικότητας και την περαιτέρω συμμετοχή του ατόμου στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή (αρ.5§1 Σ). Χαρακτηριστικό παράδειγμα, εν προκειμένω, αποτελεί η καταχώρηση κι επεξεργασία πληροφοριακού υλικού από την «Τειρεσίας Α.Ε.». Το διατραπεζικό αυτό σύστημα παρέχει στοιχεία για πολίτες που έχουν οφειλές από ακάλυπτες επιταγές, έχουν πτωχέψει ή έχει εκδοθεί εναντίον τους διαταγή πληρωμής ή πρόγραμμα πλειστηριασμού. Η καταχώρηση προσώπου στον Τειρεσία καθιστά αδύνατη τη χορήγηση δανείου ή άλλων οικονομικών παροχών για όσο διάστημα διατηρούνται οι πληροφορίες. Είναι προφανές πως, όσο κι αν σκοπός του προγράμματος είναι η προστασία των συναλλαγών και κατ' επέκταση της οικονομίας, δεν παύει να καταπατά το θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Μπορούμε δε να φανταστούμε τις συνέπειες μιας εσφαλμένης καταχώρησης.

Τα ίδια ισχύουν *mutatis mutandis* και για την παραβίαση των, κατ' αρ. 2§1, 5§1, 9§1, 9^A, 19§1 και 21§1 Σ, δικαιωμάτων στον εργασιακό χώρο μέσω της λειτουργίας ηλεκτρονικών αρχείου προσωπικού και συστημάτων καταγραφής τηλεφωνικών κλήσεων, χρήσης του Διαδικτύου, μετακίνησης των εργαζομένων μέσα στους χώρους της επιχείρησης κι άλλων δραστηριοτήτων⁵⁸.

Είναι σαφές πως η συλλογή προσωπικών πληροφοριών, η τήρηση σχετικών αρχείων κι η επεξεργασία αυτών αντίκειται, όπως είδαμε αμέσως παραπάνω, σε στοιχειώδη Συνταγματικά δικαιώματα. Η προστασία τους διασφαλίζεται κι απ' την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (ΑΠΠΔ), η οποία κατόπιν αιτήσεως κι επεξεργασίας της, παρέχει, αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις, άδεια πρόσβασης σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις που καίτοι (μπορεί να) προσβάλλονται προσωπικά δεδομένα, αυτό θα πρέπει να

⁵⁸ Ι. Δ. Ιγγλεζάκης, Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα- Η επεξεργασία ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων και οι συνέπειές της, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2003, σελ.11

παραβλέπεται όταν το επιβάλλουν οι περιστάσεις και να παρέχεται η σχετική άδεια από την Αρχή. Επί παραδείγματι, αν αυτό είναι απαραίτητο για τη διακρίβωση ενός ιδιαζόντως σοβαρού εγκλήματος ή για τη διευκόλυνση εντοπισμού αγνοουμένων και δη ανηλίκων. Όπως αναφέρεται σε σχετικό άρθρο εφημερίδας, "μέχρι και πριν από πέντε χρόνια οι αναζητήσεις παιδιών προσέκρουαν στον ύφαλο της προστασίας προσωπικών δεδομένων, με τις αρχές να απαγορεύουν αυστηρά τη δημοσιοποίηση φωτογραφιών των παιδιών που αναζητούνταν, ακόμα κι αν υπήρχε η συγκατάθεση των γονιών"⁵⁹.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε πως κάθε είδους επεξεργασία προσωπικών δεδομένων συνιστά επέμβαση σε συνταγματικά προστατευόμενα δικαιώματα, όπως παραδείγματος χάριν το δικαίωμα ιδιωτικής ζωής (αρ.9§1 Σ) ή το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης προσωπικότητας (αρ.5§1 Σ). Για να είναι όμως ανεκτή η επέμβαση αυτή πρέπει να στηρίζεται στο νόμο, σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας. Ισχύει δηλαδή, τρόπον τινά, η αρχή «*nullum datum sine lege*».

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

⁵⁹ Βλ. Χρυσάνθη Λαμπροπούλου, «ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ», 27.5.2007, σς 54-55

Στο τέταρτο αυτό μέρος, παρουσιάζονται αποφάσεις της εγχώριας και διεθνούς νομολογίας σχετικές με τη σύγκρουση μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων που εξετάστηκαν παραπάνω και της δημοσιότητας, ως έκφραση της ελευθερίας λόγου, πληροφόρησης και Τύπου. Προτιμήθηκε η ξεχωριστή παράθεση των νομολογιακών αποφάσεων μετά την ανάλυση του περιεχομένου των δικαιωμάτων κι όχι παράλληλα με αυτή, ώστε να γίνουν ευκολότερα κατανοητά τόσο η εκάστοτε εξεταζόμενη υπόθεση όσο και η συλλογιστική πορεία του Δικαστηρίου.

Υπόθεση Δημάρχου Αλμυρού Μαγνησίας⁶⁰ -⁶¹

Το 2004 ο Δήμαρχος του Αλμυρού Μαγνησίας κατηγορήθηκε ότι εκμεταλλεύτηκε το αξίωμά του και γενικά την κοινωνική επιρροή του, με σκοπό να συνάψει ερωτικές σχέσεις με δημότισσα του ίδιου Δήμου προσφέροντας ως αντάλλαγμα την εξεύρεση εργασίας. Η φερόμενη ως θύμα, κατήγγειλε την κατά τη γνώμη της απόπειρα εξαπάτησης με σκοπό τη σύναψη ερωτικών σχέσεων εκ μέρους του Δημάρχου στους δημοσιογράφους τηλεοπτικής εκπομπής ιδιωτικού σταθμού. Υπό τις παροτρύνσεις τους, οργάνωσε και μαγνητοσκοπήσε κρυφά μια ερωτική συνάντηση με το Δήμαρχο στο διαμέρισμα που αυτός διατηρούσε. Το σχετικό υλικό προβλήθηκε στην εκπομπή, με αποτέλεσμα να κινηθεί πειθαρχική διαδικασία εναντίον του Δημάρχου, η οποία κατέληξε σε έκπτωση από το αξίωμά του λόγω σοβαρής παράβασης των καθηκόντων του εκ δόλου.

Ο Δήμαρχος άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης και πράγματι το Γ' Τμήμα του ΣτΕ δέχθηκε κατά πλειοψηφία πως δεν προκύπτει η διάπραξη του πειθαρχικού παραπτώματος εκ μέρους του εκπεσόντος Δημάρχου από το προσκομισθέν αποδεικτικό υλικό και παρέπεμψε στην Ολομέλεια το ζήτημα των απαραίτητων προϋποθέσεων για

⁶⁰ ΣτΕ 3922/2005, Τμ Γ'

⁶¹ Βλ. αναλυτικότερα ΔτΑ νο 33/2007, σς 193-212, με σχόλια Μ.Ι. Βελεγράκη

να επιτραπεί η χρήση ως αποδεικτικών μέσων μαγνητοφωνημένων/ μαγνητοσκοπημένων ταινιών, που αποκτήθηκαν κατά παράβαση του αρ. 370^A ΠΚ, ενόψει μάλιστα και του αρ. 19§3 Σ.

Ως προς το ζήτημα αυτό, η απόφαση 3922/2005 αποτελεί συνέχεια της ΣτΕ (Δ' Τμήμα) 3545/2002⁶² (σύμφωνα με την οποία κρίθηκε ότι η απαγόρευση επεξεργασίας ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων από δημοσιογράφους, σύμφωνα με το Ν.2472/1997, δε συνιστά παραβίαση της ελευθερίας λόγου κι έκφρασης), αλλά διευκρινίζει περαιτέρω πως η ερωτική ζωή του προσώπου δεν περιλαμβάνεται στο συνταγματικά θεμιτό δικαίωμα πληροφόρησης ή ελεύθερης έκφρασης. Ως εκ τούτου, το ΣτΕ ερεύνησε την υπόθεση χωρίς να λάβει υπόψη τη μαγνητοσκοπημένη ταινία και την παρέπεμψε στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου.

Το ΣτΕ έκρινε παράνομη τόσο την πράξη της φερόμενης ως θύματος να μαγνητοσκοπήσει την ερωτική της συνάντηση με το Δήμαρχο σε ιδιωτικό του χώρο, ως παραβιάζουσα τα αρ. 2§1 (σεβασμός της ανθρώπινης αξίας), 9§1 (προστασία ιδιωτικής ζωής · επομένως και της κατοικίας και της ερωτικής ζωής), 9^A (προστασία από επεξεργασία προσωπικών δεδομένων), 19§3 (απαγόρευση χρήσης παράνομων αποδεικτικών μέσων) Σ, 370^A ΠΚ (παραβίαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προφορικής συνομιλίας) και το αρ. 8 ΕΣΔΑ (σεβασμός ιδιωτικής κι οικογενειακής ζωής) όσο και την προβολή του μαγνητοσκοπημένου υλικού στην τηλεόραση, ως παραβιάζουσα τα ως άνω δικαιώματα. Η υπόθεση αυτή, μαζί τις υποθέσεις *Κορκολή* και *Ασλάνη* είναι από τις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις σύγκρουσης δημοσιότητας (δ. ελευθερίας λόγου, Τύπου και πληροφόρησης) και των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αναπτύχθηκαν στην παρούσα εργασία.

⁶² ΤοΣ 2004, σελ.911

Κατά τη διάρκεια μίας σκηνης τηλεοπτικής σειράς σε ιδιωτικό σταθμό εμφανίζονται δύο άντρες, οι οποίοι για τις ανάγκες του ρόλου υποδύονται τους ομοφυλόφιλους, μεταξύ των οποίων υπάρχει ερωτική ατμόσφαιρα που εκφράζεται επί της οθόνης με την ανταλλαγή ενός φιλιού στο στόμα. Το ΕΣΡ έκρινε ότι με το φιλί και τη γενικότερη χαμηλή ποιοτική στάθμη της σειράς δεν εκπληρώνεται η εκ του Συντάγματος κοινωνική αποστολή για πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας κι ότι " η όλη εκπομπή είναι ικανή να εξοικειώσει την παιδική ηλικία και τη νεότητα με τη χυδαιότητα κι εντεύθεν να επιφέρει βλάβη" και για το λόγο αυτό επικαλέστηκε τη ρύθμιση του αρ.15§2 Σ, κατά την οποία τα προβαλλόμενα προγράμματα οφείλουν το "σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας". Το Δικαστήριο αφού εξέτασε τα πραγματικά περιστατικά και τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις έκρινε πως όσον αφορά το φιλί, αυτό συνιστά "παρουσίαση μιας υπαρκτής κοινωνικής πραγματικότητας, εκφράζει δε τις ερωτικές επιλογές μιας κοινωνικής ομάδας που σύμφωνα με τις επιταγές των συνταγματικά κατοχυρωμένων αρχών του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου (Σ2) και της προσωπικής ελευθερίας (Σ5§1) επιβάλλεται να καθίστανται απολύτως σεβαστές" · ενώ όσον αφορά τη γενική χαμηλή ποιοτική στάθμη της σειράς (ύβρεις, χυδαίες εκφράσεις) έκρινε ορθή τη διοικητική κύρωση του προστίμου που επέβαλε το ΕΣΡ στον ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό, όπου προβαλλόταν η σειρά, λόγω προσβολής των αρ.2§1, 5§1 και 15§2 Σ.

Καίτοι η ως άνω υπόθεση θα μπορούσε να εξεταστεί εκτενέστερα από την πλευρά της καλλιτεχνικής ελευθερίας, εδώ εξετάζεται μόνο από τη σκοπιά της σύγκρουσης της

⁶³ ΣτΕ 3490/2006 Δ' Τμήμα

⁶⁴ Βλ. αναλυτικότερα ΤοΣ 1/2007, σς 108-126

δημοσιότητας (ελευθερία Τύπου και λόγου) με τις συνταγματικές επιταγές των ως άνω δικαιωμάτων.

Υπόθεση δημοσίευσης φωτογραφιών ανήλικων τέκνων⁶⁵

Στην απόφαση της 1BvR 3/05 της 6^{ης} Ιουνίου το Συνταγματικό Δικαστήριο αποφάνθηκε υπέρ της προστασίας του δικαιώματος προσωπικότητας του ανήλικου τέκνου διάσημων γονέων σε βάρος της ελευθερίας πληροφόρησης δια του Τύπου επικυρώνοντας σχετική απόφαση του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου. Επρόκειτο για τη δημοσίευση εννέα άρθρων με φωτογραφίες του βρέφους των πριγκίπων του Αννόβερου Καρολίνας και Ερνστ Αουγκούστ σε προσωπικές στιγμές με τους γονείς της. Το Συνταγματικό Δικαστήριο, βέβαια, τόνισε εμφαντικά στην απόφασή του αυτή ότι ο ψυχαγωγικός τύπος, του οποίου τα δημοσιεύματα πολλές φορές ικανοποιούν μόνο την περιέργεια του κοινού κι όχι κάποιο συμφέρον πληροφόρησης για πολιτικά ζητήματα, δεν εκπίπτει γι' αυτό το λόγο από το πεδίο προστασίας του αρ.5§1 Θ.Ν.. Κι ο ψυχαγωγικός τύπος καλύπτεται, λοιπόν, από τις εγγυήσεις του αρ.5§1 Θ.Ν., ο ψυχαγωγικός του, όμως, χαρακτήρας παίζει ρόλο κατά τη στάθμιση αγαθών για τη δικαιολόγηση περιορισμών, οι οποίοι έτσι γίνονται ευκολότερα δεκτοί απ' ό,τι στον ενημερωτικό τύπο που συμβάλλει στη διαμόρφωση της δημοκρατικής κοινής γνώμης (παρ. 15 απόφασης)⁶⁶.

Κι εδώ, λοιπόν, ανακύπτει το φαινόμενο της σύγκρουσης της δημοσιότητας (ελευθερία Τύπου και πληροφόρησης) και της ιδιωτικής ζωής. Όπως γίνεται δεκτό από το ΣτΕ και τη θεωρία, δικαίωμα προστασίας και σεβασμού της ιδιωτικής τους ζωής δεν έχουν μόνο οι ιδιώτες, αλλά και τα δημόσια πρόσωπα και τα πρόσωπα της επικαιρότητας. Θα πρέπει η ιδιωτική τους ζωή να

⁶⁵ BVerfG 1 BvR 3/05, απόφαση της 6^{ης} Ιουνίου 2006

⁶⁶ Ελλείψει περαιτέρω πληροφοριών επί του πραγματικού της υπόθεσης, το κείμενο παρατίθεται με τη μορφή που παρουσιάζεται στο περιοδικό ΤοΣ 2/2007, σελ.492

προστατεύεται σε τέτοιο βαθμό, ώστε να διασφαλίζεται και γι' αυτά μια σφαίρα ιδιωτικότητας, ενώ στον πυρήνα της προστατευόμενης, απ' το Σύνταγμα και τις διεθνείς συμβάσεις, ιδιωτικής ζωής εντάσσεται αναμφίβολα κι η οικογενειακή του ζωή.

Υποθέσεις παιδεραστή τραγουδιστή και ομοφυλόφιλου σχεδιαστή μόδας⁶⁷

Σταθμό για την προστασία από τη συλλογή, καταχώρηση κι επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εκ μέρους των ΜΜΕ, αλλά και για τη διασφάλιση του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής αποτέλεσε η απόφαση υπ' αριθ.100/31.1.2000 της ΑΠΠΔ. Η Αρχή έκρινε πως η κατοχή και τηλεοπτική προβολή ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων διάσημων προσώπων συνιστούν παράνομη επεξεργασία σύμφωνα με τα αρ.4,7 Ν.2472/1997 (προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα).

Υπόψη της ΑΠΠΔ τέθηκε συγκεκριμένη εκπομπή ιδιωτικού τηλεοπτικού σταθμού πανεθνικής εμβέλειας, κατά την οποία προβλήθηκε βίντεο, όπου παρουσιαζόταν η ερωτική πράξη γνωστού τραγουδιστή με άτομο νεαρής ηλικίας, η εικόνα του οποίου δεν προσδιοριζόταν, ενώ αναγνώσθηκαν σελίδες από το προσωπικό ημερολόγιο γνωστού σχεδιαστή μόδας - με παράλληλη προβολή των σελίδων, με κείμενο και φωτογραφίες ημίγυμων ανδρών – στο οποίο (ημερολόγιο) γινόταν αναφορά σε ερωτικού περιεχομένου πράξεις με άτομα του ίδιου φύλου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι είχαν ήδη προηγηθεί τρεις άλλες εκπομπές πριν από αυτήν, στις οποίες αναφέρονταν τα παραπάνω περιστατικά, χωρίς ν' αποκαλύπτεται η εικόνα κι η ταυτότητα των προσώπων, στα οποία αφορούσαν. Ο δε

⁶⁷ Απόφαση της ΑΠΠΔ υπ' αριθ.100/31.1.2000. Βλ. αναλυτικότερα Ι.Δ.Ιγγλεζάκης, Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα- Η επεξεργασία ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων και οι συνέπειές της, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2003, σς 139-144

δημοσιογράφος που συγκέντρωσε αυτά τα προσωπικά δεδομένα υποστήριξε σε δήλωσή του ότι η συλλογή τους έγινε στα πλαίσια δημοσιογραφικής έρευνας που αφορούσε στην ερωτική εκμετάλλευση νεαρών ατόμων (παιδεραστία) από πρόσωπα με σημαντική κοινωνική ισχύ.

Η Αρχή έκρινε ορθά πως η παράνομη συγκέντρωση, κατοχή, επεξεργασία και τηλεοπτική χρήση ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων (εν προκειμένω, οι ιδιαίτερες ερωτικές προτιμήσεις) συνιστούν κατάφωρη κι αναμφίβολη προσβολή του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή. Στο συμπέρασμα αυτό κατέληξε μέσω στάθμισης του δικαιώματος πληροφοριακής αυτοδιάθεσης και του δικαιώματος του Τύπου να ενημερώνει το κοινό. Εξετάζοντας το περιεχόμενο ενός εκάστου των αντιτιθέμενων δικαιωμάτων αναγνώρισε πως και τα δύο έχουν συνταγματική θεμελίωση · το μεν πρώτο στα άρ.2§1, 5§1, 9§1 Σ, ενώ το δεύτερο στα αρ. 5§1, 5^A και 14§2 Σ.

Στη συνέχεια, για να θεμελιώσει τον παράνομο χαρακτήρα της επεξεργασίας, προέβη σε περαιτέρω στάθμιση των ως άνω δικαιωμάτων χρησιμοποιώντας την αρχή της αναλογικότητας. Εξέτασε, λοιπόν, το ζήτημα αν η παρουσίαση ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων είναι ανάλογη με το δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού για ενημέρωση κι έκρινε ότι «ανεξάρτητα από το σύννομο της συλλογής του υλικού, τόσο η κατοχή και η καταχώρηση σε αρχείο όσο και η τηλεοπτική χρήση ευαίσθητων δεδομένων κατά την παρουσίαση των επίμαχων εκπομπών ... αποτελούν επεξεργασία που υπερβαίνει κατά την άσκηση του δικαιώματος ενημέρωσης του κοινού τα από την συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας, που βρίσκει στο πλαίσιο των διατάξεων του Ν.2472/97 ευθεία κατοχύρωση στο άρθρο 4§1 β', επιβαλλόμενα όρια, αφού η ικανοποίηση του δικαιώματος αυτού δεν απαιτούσε και την καταχώρηση σε αρχείο και την αυτούσια προβολή ερωτικών

σκηνών ούτε την αυτούσια ανάγνωση των σελίδων προσωπικού ημερολογίου»⁶⁸.

Από την απόφαση αυτή της Αρχής, συνάγεται μία γενικότερη αρχή, που γίνεται πλέον δεκτή, σύμφωνα με την οποία η αξίωση του κοινού για ενημέρωση δεν μπορεί να φτάνει ως το σημείο να απαιτεί να λαμβάνει γνώση ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, που έχει ως αποτέλεσμα να προσβάλλεται η ανθρώπινη αξία. Αδιάφορο είναι αν με τα ευαίσθητα αυτά δεδομένα μπορεί να θεμελιωθεί το αξιόποιο ορισμένων πράξεων. Εξάλλου, σ' αυτήν την περίπτωση, η διαπόμπευση θα συνιστούσε κύρωση που βαίνει πέραν των εκ της έννομης τάξης προβλεπόμενων ποινών και κάτι τέτοιο δεν είναι ανεκτό.

Με την ανάλυση των ως άνω αποφάσεων επιχειρήθηκε η κατανόηση της σύγκρουσης δημοσιότητας, ανθρώπινης αξίας, ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, ιδιωτικής ζωής, όπως αυτά αναλύθηκαν στο τρίτο μέρος της εργασίας. Η επιλογή των νομολογιακών παραδειγμάτων έγινε από τη γράφουσα με γνώμονα αφενός την «αναγνωρισιμότητά» τους - είτε λόγω του ότι ανήκουν στο πρόσφατο παρελθόν (η παλαιότερη υπόθεση ανατρέχει στο 2000) είτε λόγω της έκτασης που έλαβαν - κι αφετέρου την αναφορά τους σε όσο το δυνατόν περισσότερες συνταγματικές διατάξεις, ώστε να καταστεί σαφής η άμεση σχέση κι αλληλεξάρτησή τους. Εξάλλου, κατά την αναζήτηση υλικού για την εκπόνηση της εργασίας, διαπιστώθηκε ακριβώς αυτή η στενή σύνδεση των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

⁶⁸ Ι.Δ.Ιγγλεζάκης, Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα- Η επεξεργασία ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων και οι συνέπειές της, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2003, σελ.143

ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, καθίσταται σαφές πως η δημοσιότητα, ως έννοια που περιλαμβάνει τα δικαιώματα ελεύθερης έκφρασης, πληροφόρησης και την ελευθερία του Τύπου, διαπλέκεται πολύ συχνά με τις θεμελιώδεις αρχές του Συντάγματος (Σ2§1, 5§1, 9§1, 9^A, 19). Είναι πλέον κοινός τόπος ότι στη σημερινή εποχή περισσότερο από κάθε άλλη φορά -λόγω της ραγδαίας εξέλιξης της τεχνολογίας, της τεράστιας δύναμης του Τύπου, της έμφυτης ανάγκης του ατόμου για ενημέρωση- πολύ συχνά, για διάφορους λόγους και με διάφορους τρόπους πραγματοποιείται επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Η ανάγκη εξισορρόπησης των μοιραία συγκρουόμενων συμφερόντων της πληροφόρησης αφενός και της προστασίας της προσωπικότητας, της αξίας και της ιδιωτικής σφαίρας αφετέρου οδήγησε στη θέσπιση του Ν.2472/1997 ως ένα πρώτο βήμα κατοχύρωσης του προσώπου κι αργότερα, με την αναθεώρηση, στην εισαγωγή των αρ.9^A και 19§3 στο Σύνταγμα. Κανένα απ' τα εξετασθέντα δικαιώματα δεν είναι απόλυτο. Όλα επιδέχονται περιορισμούς αν αυτό κρίνεται απαραίτητο υπό τις εκάστοτε περιστάσεις.

Για την άρση των συγκρούσεων και την επιβολή περιορισμών έχουν εξάλλου αναπτυχθεί οι αρχές της αναλογικότητας και της πρακτικής εναρμόνισης, που οδηγεί κατά γενική ομολογία σε πιο ασφαλή συμπεράσματα. Αυτό που μπορεί να λεχθεί με βεβαιότητα πάντως είναι πως κεντρικό ζήτημα αποτελεί σε κάθε περίπτωση η προστασία της ανθρώπινης αξίας, ο οποίος συνιστά εν τέλει το σκληρό πυρήνα κάθε δικαιώματος.

"Η δημοσιότητα και τα Συνταγματικά δικαιώματα"

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ζήτημα της δημοσιότητας, νοούμενης ως ελευθερίας του Τύπου, της έκφρασης και της πληροφόρησης, και των δικαιωμάτων ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, σεβασμού της ανθρώπινης αξίας και της ιδιωτικής σφαίρας, όπως αναπτύσσονται παραπάνω, ανάγεται συχνά σε ζήτημα σύγκρουσης και στάθμισης αντιτιθέμενων συμφερόντων: δ. πληροφόρησης - δ. ανάπτυξης προσωπικότητας. Η άρση της σύγκρουσης επιτυγχάνεται μέσω των αρχών της αναλογικότητας (ερμηνευτικό βοήθημα: στάθμιση συμφερόντων) ή της πρακτικής εναρμόνισης (ερμηνευτικό βοήθημα: θεσμική εφαρμογή), που οδηγεί σε ασφαλέστερα συμπεράσματα. Σε κάθε περίπτωση όμως, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλα τα αντικρουόμενα δικαιώματα και, κυρίως, να μη θίγεται ο πυρήνας του δικαιώματος (ανθρώπινη αξία).

SUMMARY

In this essay, publicity is perceived as an expression of the Liberties of Press, communication and information and it is very often conflicted with the opponent rights of privacy, personality and dignity, as they are examined above. The conflict can be solved either with the principle of proportionality (and its method of weighing the interests) or with the principle of practical concordance (and its method of legal adaptation), that leads to secure legal conclusions. However, when examining a case of conflict between opponent interests, they should all be taken under consideration and, by no means, should the core of the right be violated (i.e. the right of dignity).

Λήμματα – Key words

Δημοσιότητα – Publicity

Αξία του προσώπου – Right of dignity

Ελεύθερη ανάπτυξη προσωπικότητας – Right of personality

Πληροφοριακός αυτοκαθορισμός – Right of personal information disposal

Προσωπικά δεδομένα – Personal data

Ελευθεροτυπία – Right of Press

Ιδιωτική ζωή – Private life

Αρχή αναλογικότητας – Principle of proportionality

Αρχή πρακτικής εναρμόνισης – Principle of practical concordance

Συντομογραφίες

ΑΠΠΔ	Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων
Αρ.	άρθρο
Βλ.	Βλέπε
Βλ. αν.	Βλέπε ανωτέρω
Βλ. σχ.	Βλέπε σχετικά
Γ.Γ.	Γενικός Γραμματέας
ΓΟΣΔ	Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο
δ.	Δικαίωμα
ΔΣΑΠΔ	Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα
ΔτΑ	Δικαιώματα του Ανθρώπου (περιοδικό)
έ.α.	ένθα ανωτέρω
εδ.	Εδάφιο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
ΕΕΔΑ	Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
επ.	Επόμενα
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕτΚ	Εφημερίδα της Κυβέρνησης
ΕΣΡ	Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης
Θ.Ν.	Θεμελιώδης Νόμος
κ.ο.κ	κι ούτω καθεξής
ΚΠοινΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΜΠρΑθ	Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΜΠρΠ	Μονομελές Πρωτοδικείο Πατρών
Ν.	Νόμος
ΟΛΑΠ	Ολομέλεια Άρειου Πάγου
ό.π.	όπως παραπάνω
παρ.	παράγραφος
πρβλ.	παράβαλε
Σ	Σύνταγμα
σελ. (σς)	σελίδα (/ες)
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
Συνδ.	συνδυασμός

ΣυνθΕΚ Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΣχΕυρΣ Σχέδιο Ευρωπαϊκού Συντάγματος
τ. τέως
ΤοΣ Το Σύνταγμα (περιοδικό)
υποσ. υποσημείωση

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Συγγράμματα

Γέροντας Απ., Λύτρας Σ., Παυλόπουλος Πρ., Σιούτη Γλ., Φλογαΐ της Σ., Διοικητικό Δίκαιο, 2004

Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τ. Α΄, 2005

Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τ. Β΄, 2005

Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, τ. Γ΄ I-III

Ιγγλεζάκης Ι., Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα, Η επεξεργασία ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων και οι συνέπειές της, 2003

Μαγγανάς Α.- Καρατζά Λ., Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, 2002

Παπαδόπουλος Α., Όροι Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, Το παράδειγμα του συστήματος πληροφοριών Schengen, 1999

Ρούκουνας Εμ., Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1995

Σ.Α.Κ.Α., Δικαιοσύνη και ΜΜΕ, 1994

Σκανδάμης Ν. (επιμ.), Ευρωπαϊκό Δίκαιο, κείμενα, τ.Ι Ιδρυτικές Συνθήκες, 2003

Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2002

Περιοδικά, Εφημερίδες

ΔτΑ, νο.3/1999

ΔτΑ, νο.33/2007

Πρώτο Θέμα, 27.5.2007

Τα Νομικά Νέα, 21.5.2007

ΤοΣ, 1/2007

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

www.law.uoa.gr/~adimitrop

www.wikipedia.gr